

Tvorba úsudku na základě skutečností. Dvojité přetavení duchovnědného úsudku. Mnoho nesprávných úsudků na základě izolovaných pravd, nesprávná spekulace. Vytavení egoity z úsudku. Duchovno nemůže být dokázáno, pouze prožito Zápas atomismu ve „Trojici“. „Filosofie svobody.“ Myšlení. Svoboda. Křesťanství. Anthroposofie začíná vědecky, oživuje své představy umělecky a končí náboženským prohloubením.

Stuttgart 30. ledna 1923

Rudolf Steiner

Bylo vlastně mým úmyslem přednášet vám dnes jen něco věcného z oblasti anthroposofie, když jsem zde před týdnem už rozebral to, co je nutno říci o naší bolestné události a o jiných běžných záležitostech anthroposofické společnosti. Ale přece jen se mi zdá nutné alespoň na úvod předeslat něco o anthroposoficky společenských záležitostech, protože jsem byl včera přítomen ještě alespoň při druhé části zde konaného shromáždění a viděl jsem, jak snadno se vyskytnou nechápavá pojetí věcí, které souvisejí s podstatou anthroposofické společnosti, jak jsem to zde charakterizoval před týdnem, pojetí která, jak si myslím, nemají být dosti rychle napravena. V jistém smyslu bude tedy souviset to, co chci dnes večer na úvod říci, s podstatou anthroposofického pojetí života a možná bude obsahovat přece jen mnohé, co může být někomu užitečné.

Jde mi především o to, navázat na to, co bylo včera řečeno o tvoření úsudku v Anthroposofické společnosti. Nezávisle na tom, co sám říkám, bylo požadováno dělat si jako jednotlivý člen Anthroposofické společnosti samostatné úsudky o různých záležitostech, i týkajících se společnosti. Teď není ovšem nic oprávněnějšího než toto. Jedná se pouze o to: když se takový požadavek vznesl, který, jak řečeno, je v sobě zásadně oprávněn tak, jak to jen může být, proti kterému ani v definici, jak to bylo včera předneseno, ani mnou nemá být ani to nej menší namítáno, chci ji jen potvrdit, pak nemáme co dělat jen s obsahem předneseného, ale s celou souvislostí, v níž je taková věc přednesena. Něco může být pravda, ale jedná se o to, zda i v nějaké určité souvislosti lze nějaký podnět přednést i jako možná samozřejmou pravdu. Každá pravda se může přednést izolovaně, to je přece přirozené. Když však tu je nějaká souvislost, pak tato pravda dostane své bezprostřední zabarvení touto souvislostí a pak totiž právě na tom místě, na němž se taková pravda přednese, může dojít k nejhoršímu nepochopení.

Tento názor o tvoření úsudku byl přednesen v souvislosti s přednáškou, kterou jsem měl 30. prosince minulého roku v Dornachu o vztazích Anthroposofické společnosti s Hnutím pro náboženskou obnovu. A bylo naznačeno, že se členové mají stavět nezávisle ve vztahu k tvoření úsudku o tom, co já sám podávám jako úsudek. Tak, jak řečeno, to je plně oprávněné. Ale tak, jak to bylo předneseno, se to prohřešuje v nej intenzivnějším smyslu proti tomu smýšlení, které vlastně musí vyplývat z pochopení jádra anthroposofického světového názoru. U anthroposofického světového názoru se totiž nejedná o to, že my od jednoho obrazu světového názoru, který můžeme dneska získat vnější kulturou, možná pohled odvrátíme k jinému obrazu, který pak bereme tímtož druhem pojmů, tímtož způsobem představování jako první obraz, který je právě jen jiné pojetí světa, nýbrž - a to se bude muset ujasnit z celého postoje, který zaujímá anthroposofický světový názor: u anthroposofie se jedná o to, nejen v mnohém vztahu myslet něco jiného, než se obecně myslí, ale především toto jiné myslet jiným způsobem, pociťovat to v jiném duševním pojetí. Přeměna myšlení a přeměna cítění, to je to, co je k anthroposo- fii nezbytné, nejen myslet něco jiného a jiné pociťovat.

Kdo má sklon k tomu hledat postoj převážně většiny mých přednášek, ten zjistí, že se co nej přísněji držím toho, dávat pozor na to, co jsem právě teď vyslovil, a že to spočívá v samé zvláštnosti anthroposofického světového názoru stavět věci tak, aby tvoření názoru nebylo nějak ovlivňováno. Projdete-li většinu mých přednášek, dokonce i ty, které jednájí o takovém námětu, jako námět přednášky z 30. prosince 1922, tak zjistíte, že nej hlavnější obsah všech mých přednášek je udání skutečností, že přednáším skutečnosti; skutečnosti

nadsmyslového světa, nebo také jisté skutečnosti, které pocházejí ze smyslového nebo historického světa, a že líčení těchto skutečností vyjadřují tak, aby na základě těchto skutečností byl posluchač nebo čtenář s to vytvořit si vždycky svůj vlastní úsudek, protože se zříkám toho, ovlivnit tento úsudek třeba jen v nejmenším. Jeden z přednáškových cyklů pořádaných v Dornachu dokonce nese podtitul: „Líčení skutečností, které se předkládají k tvoření úsudku“ nebo tak nějak. Protože to je tak, nastane ovšem často něco zcela jiného, než aby se mohlo říci, on tam přednesl to nebo ono jako správné. Nastane spíše to druhé, že jeden si vytvoří tento úsudek, jiný onen úsudek z mých přednášek, a každý si myslí, že má pravdu; možná i má ze svého hlediska pravdu, protože mně nikdy nejde o to, uvést nějaký úsudek určitým směrem, ale protože se mi vždycky jedná o to, podat základnu skutečností k vytvoření úsudku. Vystavuji se proto zcela záměrně nebezpečí, že někdo v mé řadě skutečností může číst j ed- no, druhý něco jiného. Mně se totiž jedná opravdu jen o sdělení skutečností a kdo má sklon pozorovat věci, uvidí, že vlastně pronáším úsudky jen jedná-li se o nápravu nebo odmítnutí.

Musí to tak být z toho důvodu, protože takový světový názor jako je anthroposofický musí si zůstat plně vědom souvislosti, do níž je postaven. Žijeme v dobách vývoje duše vědomé, to znamená takového vnitřního duševního uspořádání, v němž všechno záleží především na tom, aby si lidé tvořili jako individua z impulzů své duše sami úsudek, aby se učili nechat na sebe působit skutečnosti nezaújatě, aby si vytvořili svůj úsudek z plného vědomí. Z vědomí vstupu lidstva do vývoje duše vědomé je vzat styl mých líčení. Proto právě dochází k tomu, že jeden si může utvořit tento úsudek, někdo jiný. Pokouším se předkládat skutečnosti pokud možno jasně. O „mělo by“, nebo „nemělo by“ nemůže být nikde řeč. Anthroposofie tu není pro agitaci, anthroposofie tu je ke sdělování pravdy. Často jsem to zdůrazňoval pro jiné oblasti. Zdůrazňoval jsem, že neagituji ani pro masitou stravu ani pro vegetariánství. Když líčím, jak vegetariánství působí na člověka, jak působí na člověka masitá strava, tak se to děje proto, abych popsal pravdu, abych popsal skutečnosti. Zná-li člověk skutečnosti dostatečně, tak si může v období vývoje duše vědomé vytvořit svůj úsudek. K podstatě anthroposofického světového názoru už patří, aby o tomto bodě bylo úplně jasno.

A tak jsem se i tenkrát 30. prosince 1922 v Dornachu pokusil prostě vysvětlit, jaký je vztah Anthroposofické společnosti k Hnutí pro náboženskou obnovu, při stylizaci jsem se nezaměřil na Hnutí pro náboženskou obnovu, ale na Anthroposofickou společnost. Z tohoto zaměření, řekl bych, a z mé obecné zásady, zůstat pokud možno u skutečností, je tehdejší přednáška pojata, a kdo ji čte, to pocítí. Zdali se má dělat jedno, nebo druhé, to je úplně ve svobodném uvážení každého jednotlivce; to je vidět z této přednášky, a prohlásil jsem to tady před osmi dny naprosto zřetelně.

Je tedy nutné, když proneseme zodpovědně něco na poli anthroposofie, vidět souvislost, aby se v závislosti na tom, co se ve vážném úmyslu postaví na anthroposofickou půdu, nedělala poznámka, že si musíme udělat úsudek nezávisle na tom, co říká Steiner. Když se totiž Steiner nebrání nebo není jinak nucen korigovat jedno nebo druhé, bude vždycky mluvit tak, že je jednotlivec dokonce donucen utvořit si svůj vlastní úsudek, protože mu není dána možnost tvoření závislého úsudku. Toto zdůraznit je mnohem důležitější a podstatnější pro celé anthroposofické smýšlení než to, co tady včera někteří zdůrazňovali a co právě může vyvolat svou nemístností mnoho zárodků pro nedorozumění. Je mimořádně důležité, abych jednou toto tady přednesl jako něco, co zásadně patří k anthroposofii.

Pak však přichází v úvahu ještě něco jiného. Při tvoření vlastního úsudku nezáleží pouze na tom, že jsme si jisti, že jsme si tento úsudek sami vytvořili, ale stejně tak velmi záleží na tom, že jsme si jisti, když tento úsudek vyslovíme, že jsme vzali v úvahu všechno to, co může vést k vytvoření takového úsudku. Vlastní úsudek může koneckonců mít každý. Vlastní úsudek musí být výstižný, pokud výstižný může být co do možnosti pozorování skutečností, nebo také podle nezbytnosti vyloučení skutečností, které zřejmě nemohou souhlasit, protože nejsou takové, jaké by musely být, když se příslušný úsudek vysloví. A tak už musím zdůraznit - říkám výslovně, že to, co dneska říkám na úvod, říkám jen z povinnosti, nikoli z náklonnosti: Když se včera řeklo, že do Dornachu došla všelijaká sdělení o druhé straně, totiž o náboženském hnutí a také že to, co jsem říkal, by nějak mohlo být ovlivněno nebo nastíněno takovými sděleními, takto není správné. Neboť zcela nezávisle - to přece uzná každý, kdo se chce věcí nezávisle zabývat - zcela nezávisle na takových sděleních je zpracována tato přednáška. A to třetí, co také v návaznosti na tuto přednášku bylo předneseno, je to, že jedna strana by měla mít příležitost mluvit o těch záležitostech, druhá nikoli. A nemýlím-li se, tak byli například jmenováni učitelé waldorfských

škol, kteří by stále měli příležitost hovořit se mnou o té záležitosti. Pravda je, že jsem s waldorfskými učiteli až ke konání této přednášky vůbec o té záležitosti nemluvil. Zase byl pronesen úsudek, který •c skutečnostmi nesouhlasí. Mohlo by se ovšem myslet, protože se samozřejmě častěji scházím s waldorfskými učiteli, že jsem měl často příležitost s nimi o této záležitosti mluvit. Při takových setkáních tvoří, jak je to přirozené, pouze pedagogické a didaktické problémy obsah toho, co se projednává. A především při těchto jednáních každopádně netvoří obsah nějaké anthroposofické klevety. Povinně, říkám, se musí tyto věci zdůraznit, protože souvisejí s podstatou anth- roposofického působení a protože jsme teď právě u toho, přibrat alespoň to, co může přivést anthroposofické působení v rámci Anthroposofické společnosti k jistému ozdravení. Samozřejmě bych mohl požadovat, aby rozhodující strana hned po založení Hnutí pro náboženskou obnovu v rámci Anthroposofické společnosti podala nutná vysvětlení. Mně samotnému to nepříslušelo. To může nejlépe vědět ten, kdo patričním způsobem vyslechl má závěrečná slova, která jsem pronesl, když bylo náboženské hnutí uvedeno v chod. Mně připadá vždycky velmi osudové, když jsem nucen odvrátit se od sdělování skutečností a vyslovovat takové věci, jaké na mně byly včera vynuceny. Ale v této současnosti se na mne valí celá tíha toho, co je spojeno s anthroposofickým působením. A když se nepřispěje dostatečnou měrou k nápravě právě těch nedorozumění, která se tak snadno nezpozorují jako ta hrubá, pak se totiž v anthroposofickém působení dále nedostaneme. A v anthroposofickém působení se musíme dostat dále, jinak by samozřejmě muselo zůstat u toho, že dornašská stavba shořela. Znovuzahájení práce zcela závisí na tom, aby Anthro- sofická společnost v sobě zesílila, aby se především osvobodila od těch nedorozumění, která ničí zdroj její životní síly. A ten je ničen, když se například nedbá, jaký princip spočívá v tom, když se vůči požadavkům ducha času při vývoji duše vědomé hovoří poctivě v tom smyslu, v jakém jsem toto zaujetí pro skutečnou etiku naší doby naznačil ve své „Filosofii svobody“. Opravdu jsem se tenkrát nevydal snadno napospas oné výčitce, která samozřejmě padne z duchaprázd- ných úst proti tomu, co jsem přednesl proti etice příkazu. Ale každá má jednotlivá věta - stále se o to snažím - je utvářena tak, že přísně dbá na svobodu v člověku, dokonce ve vztahu k vytváření myšlenek a pocitů, které je míněno v mé „Filosofii svobody“. Proto musím upozornit na to, že není na místě, nadhodit otázku k ovlivnění úsudku členů Anthroposofické společnosti v souvislosti s takovou přednáškou, jakou jsem měl 30. prosince 1922. Zajisté, při mnoha jiných, při bohatě jiných příležitostech se to může nadhodit. Stane-li se to však v souvislosti s takovou přednáškou, pak se vyvolávají nedorozumění, protože se zakrývá pravda, o kterou usiluji jako o svátou: ničí úsudek nebudiž ovlivněn vůči tomu, co je mou povinností říci jako to nejdůležitější v Anthroposofické společnosti. I tím jsem ovšem chtěl vyslovit své záměry, aby to, co je základem formulace toho, co se pokouším předložit, vždycky směřovalo k tomu, ničí úsudek neovlivnit. Proto také nepotřebuje být nikdo varován v souvislosti s mou přednáškou, aby si uchoval tento svobodný úsudek.

Tak bych chtěl říci dále v témž duchu, v němž jsem toto řekl, že bych dneska především rád přednesl něco o utváření duchovědného úsudku vůbec, myslím takového úsudku, který chce vyslovit ducho- vědnou pravdu. Člověka se vždycky zvláště dotýká, když zpozoruje, jak je tu málo citu pro vážnost, s níž jsou pronášeny duchovědné pravdy. Pro pronášení nějakého úsudku v každodenním světě, který pozorujeme svými smysly, platí získávat tento úsudek pozorováním nebo logikou v určité chvíli svého života. A je plně oprávněné, když jsme získali takový úsudek o věcech smyslového světa nebo dějinného vnějšího světa pozorováním a logikou. U duchovědného úsudku to vlastně tak být nemůže. Tady nestačí, že se jednou podrobíme tvoření úsudku, ale je tu podstatně nezbytné něco jiného. Tady je nezbytné to, co bych chtěl nazvat dvojí přetavení úsudku. A toto přetavení se zpravidla neděje po krátkých obdobích, ale většinou po dlouhé době. Uděláme si nějaký úsudek podle obvyklých metod, které znáte z mého líčení ve spise „Jak dosáhneme poznání vyšších světů“, nebo z druhé části mé „Tajné vědy“; dospěje se, říkám tam, takovými metodami k nějakému úsudku o duchovních dějích nebo bytostech. Jsme teď vlastně zavázáni podržet tento úsudek v sobě, nemluvit o něm. Dokonce máme takovou vnitřní povinnost zacházet s ním sami tak, že jej bereme především jako pouhou skutečnost a nestavíme se k němu ani souhlasně ani odmítavě. Pak po nějaké době, možná teprve po letech, dojdeme k tomu, že se pustíme do prvního přetavení tohoto úsudku ve vlastním duševním životě, že jej prohloubíme, dokonce jej v mnoha ohledech proměníme. Tento úsudek přijme, i když obsahově zůstane po tomto přetavení stejný, jiný odstín

vnitřní účasti, například vnitřního tepla, kterého se nám má dostat. Zařadí se za všech okolností po tomto prvním přetavení jinak než při prvním pojetí do duševního života, a po tomto prvním přetavení bude mít člověk pocit: Ty ses sám oddělil jistým způsobem od toho úsudku. - Trvá-li to k tomuto prvnímu přetavení léta, tak člověk ovšem nemůže tento úsudek neustále dále převalovat ve své duši. Tento úsudek přirozeně upadne do nevědomí. Tento úsudek nezávisle na já vede vlastní život. To je nutné. Takový úsudek musí nezávisle na já vést vlastní život. Musíme jaksí nechat takový úsudek žít, aniž jsme při tom. Tím vytavíme z úsudku egoitu. Přidáme jej tomu, co v nás samých je objektivní, zatímco při prvním pozorování a při prvním logickém sestavení úsudku právě egoita, vlastní já vždy spolupůsobí a je spoluhráčem. A pak, když je úsudek poprvé přetaven - jak řečeno, možná po letech - pak zjistíme: tento úsudek se vrací, přichází nám z duševních hlubin jako nějaká skutečnost vnějšího světa. Mezitím jej člověk ztratil, teď jej opět nachází. Najde jej opět tak, že teď člověku říká: udělal sis mě nedokonale, možná, že sis mě udělal prve s omyly; opravil jsem se sám. - Tento úsudek bude pravý duchovní vědec hledat, tento úsudek, který rozvine jeho vlastní život v lidské duši: trpělivost, hodně trpělivosti patří k takovému přetavení úsudku, neboť jak řečeno, je často teprve po letech možné přivodit toto přetavení, a svědomitost, která musí být u duchovní vědy rozvíjena, ta vyžaduje důrazně, aby člověk nenechal mluvit sám sebe, ale aby nechal mluvit věci.

Ale teď, moji milí přátelé, když jsme tedy přetavili úsudek, pak získáme k tomuto přetavenému, řekl bych, z objektivnosti k nám opět přistupujícímu úsudku pevný pocit: Jsme s tímto úsudkem přece jen v sobě, přestože jsme si jej dali vrátit objektivně. A stále to ještě může být zcela tak, že se cítíme úplně neschopni podávat už takový úsudek o duchovědné záležitosti. Máme totiž úkol, nechat mluvit věci a nenechat mluvit sebe. Proto čekáme na druhé přetavení úsudku, což může opět trvat třeba léta. Takže po druhém přetavení úsudku máme třetí podobu úsudku. Tu zjistíme významný rozdíl mezi tím, co se děje v mezidobí mezi prvním pojetím úsudku a prvním přetavením, a mezi prvním přetavením a druhým přetavením. Zjistíme totiž, že by se mohl poměrně snadno mezi prvním pojetím a prvním přetavením opět vnést úsudek do paměti. Mezi prvním přetavením i druhým přetavením nám dá největší námahu uvést opět úsudek do paměti, neboť klesá do hlubokých, hlubokých duševních základů, do duševních základů, do nichž vůbec nespadá především na vnějším světě lehce získaný úsudek. Tak přetavený úsudek spadá do hlubokých duševních základů, a tu se teprve učíme, když chceme takový úsudek vyzvednout do duše, jak je často zapotřebí zápasení, aby se takový úsudek přivolal do paměti. Úsudkem myslím teď nazírání celé skutečnosti, když se vztahuje na duchovědnou skutečnost. A pak, když dostaneme úsudek ve třetí podobě, pak víme, že tento úsudek patří věci nebo ději, k nimž se vztahuje. Úsudek mezi prvním pojetím a prvním přetavením ještě zůstal u nás, ale mezi prvním a druhým přetavením se úsudek ponořil do objektivně duchovní skutečnosti nebo do objektivně duchovní podstaty a my upozorujeme, že věc sama nám vrací touto třetí podobou úsudek, který je právě názorem. A teprve teď se cítíme vlastně být povoláni k duchovědným skutečnostem tak, abychom názor, případně úsudek sdělovali. Sdělovat je můžeme teprve tehdy, když jsme prodělali toto dvojí přetavení a tím nabyli jistotu, že to, co jsme viděli v prvním pojetí, se vydalo přes samu duši ke skutečnostem, k věcem a od nich se opět vrátilo. Ano, úsudek, který se podává platným způsobem v duchovědné oblasti, takový úsudek jsme nejprve poslali ke skutečnostem nebo bytostem, o nichž chce vypovídat.

Hleďte, od toho, co jsem teď řekl, nebudeme daleko, když správně pojmemé úvahy o podstatných a významných duchovědných skutečnostech. Když ovšem cykly čteme tak, jako se čtou moderní romány, pak ze samého pojetí nepoznáme, že podstatné, vlastní důkaz spočívá v tomto dvojím přetavení úsudku. A pak řekneme, že to je i vržení, že to není žádný důkaz. Ano, jiný důkaz než prožití, ale svědomité prožití po dvojím přetavení úsudku, jiný důkaz pro duchovno nelze uvést. Dokazování duchovna spočívá totiž v prožití. Pochopení nikoli. Pochopení je zdravému lidskému rozumu všude přístupné po dostatečném popisu. Ale tento dostatečný popis musí poskytnout možnost předložit všechny záchytné body z pojetí věci zdravému lidskému rozumu, aby se z tohoto způsobu popisu mohl přesvědčit, že jeho pravda je zaručena tím „jak“ daného úsudku.

Dělá vždycky nanejvýš zvláštní dojem, když lidé přicházejí a říkají: Duchovědné pravdy mají být dokazovány stejně tak jako třeba tvrzení o vnějškově smyslových skutečnostech. Lidé, kteří to žádají, právě ještě vůbec neznají rozdíl mezi tím, co je názor v duchovní oblasti a tím, co je názor ve smyslové oblasti nebo v

obyčejné historické oblasti. Ten, kdo poznává anthroposofii, zjistí, jak jednotlivá zastávaná pravda se zařazuje do souvislosti celé anthroposofie. A najde prostě v tom, co v souvislosti poznal, posílení nové pravdy, kterou slyší. A opět: nová pravda bude působit na to, co už slyšel. A tak se s anthroposofií seznamujeme s neustálým růstem přesvědčení o pravdě anthroposofie. O matematické pravdě se můžeme přesvědčit v okamžiku, ale ta proto nemá ani žádný život. Anthroposofie je život, proto také přesvědčení není dosaženo v okamžiku, to znamená, že žije, neustále se zvětšuje. Chtěl bych říci, že anthroposofické přesvědčení je nejprve dětátko, kdy jsme ještě zcela nejistí, kdy máme skoro jen víru, nebo máme jen víru; pak to přesvědčení roste, když stále více poznáváme, je pozvolna stále jistější a jistější. Tento růst anthroposofického přesvědčení právě svědčí o její vnitřní životnosti.

A musíme poznat i na tom, jak nejen jinak pociťujeme a myslíme na anthroposofickém poli než v jiných dnes obvyklých oblastech, ale jak se jinak myslit musí, jinak se musí pociťovat, jinak cítit, jinak být naladěn než v ostatních oblastech. V tomto jiném naladění vězí podstata pochopení anthroposofie a z tohoto naladění, řekl bych, může anthroposofie zasahovat do různých odvětví života.

Na to budou muset především brát ohled ti, kteří přišli do anthroposofického hnutí jako vědci. Jako takoví vědci by neměli jen usilovat o návrh jiného obrazu světa, než je ten, o který usiluje tak zvaná vnější věda, ale mělo by jim být jasno, že mají především vnést anthroposofické naladění a vnitřní život do různých věd. Pak by se dostávali mnohem méně do polemik s ostatními vědami, ale spíše by vytvářeli na ostatních vědách to, co právě nelze bez anthroposofie vytvořit. Musím to zdůraznit v době, kdy žijeme v krizi Anthroposofické společnosti, v krizi, která nepovede ani k nej menšímu vlivem chování vědeckých kruhů v Anthroposofické společnosti. Musím to zdůraznit i zde na tomto místě, že atomistickým sporem v „Drei“ byla přírodovědecká diskuse zavedena na slepou kolej. Tento spor, tato diskuse se totiž nikdy neměla vést, řekl bych, že se bije týmiž myšlenkovými formami sem a tam a příležitostně dokonce v tom nejdůležitějším má takzvaný protivník ještě pravdu. To, o co se tu dnes jedná, je, že právě fyzikální věda ve svých skutečnostech - když ji vezmeme, jak je, aniž proti ní polemizujeme - skýtá právě nejdůležitější základnu pro anthroposofické pojetí, zatímco polemizování bez vnášení anthroposofického naladění vede právě na slepou kolej, jak vést muselo, a jak to vedlo v polemice, která se rozvinula v „Drei“.

Chtěl bych toto vyzvednout i z jiného zásadního důvodu, aby bylo zřejmé, že i v tomto ohledu smím zcela oprávněně říci: Nesmí se všechno, co se dělá na anthroposofickém poli svalovat na mne! Dbám totiž na svobodu lidí - ale když něco vede ke škodě, pak musím i já mít svobodný úsudek, abych to mohl prohlásit. Na anthroposofickém poli musí panovat naprostá nezávislost, nikoli třeba nějaký oportunistus a nejméně protekcionářství v tom smyslu, jak tomu možná často je v projednávání vědeckých otázek. Tak, moji milí přátelé, řekl jsem, že je třeba mít jasno, když se vyslovuje něco anthroposofického, že v současném období žijeme za rozvoje duše vědomé; to však znamená: racionálnost, intelektuálnost, se staly nej přednostnějšími duševními pojetím lidí. Vlastně usuzujeme počátky toho jsou u Anaxogora ve starém Řecku - vnovější době tak, že necháváme všechno procházet intelektuálností, i výsledky pozorování. A vezměte to, co jsou dneska racionální vědy, vědy matematické, vezměte však i to, co se děje v ostatních vědách vinou racionalismu, který zpracovává empirii; pak si můžete utvořit představu o vlastním obsahu myšlení naší doby. Avšak tento obsah myšlení naší doby, jak jej přijímají už nejmenší děti ve škole - je tomu totiž tak - tento obsah myšlení naší doby, přibližně vzato, nastoupil v určitém období ve vývoji lidstva. Můžeme jasně poukázat na první třetinu 15. století: tehdy teprve vystoupil tento intelektualismus se vsí zřetelností. Dříve mysleli lidé, i když měli na mysli něco vědeckého, mnohem více v obrazech, které představovaly síly růstu věcí samých, nikoli v abstraktních pojmech, jak to musíme samozřejmě dneska dělat my. Nuže, tyto abstraktní pojmy, které nás vnitřně vychovávají k čistému myšlení, o čemž jsem právě mluvil ve své „Filosofii svobody“, tyto abstraktní pojmy umožňují to, že se stáváme svobodnou bytostí. Když lidé ještě neuměli myslit v abstrakcích, byli se svým celým duševním rozpoložením determinováni, závislí. Svobodně se lidé mohou vyvíjet teprve tehdy, když už nejsou ničím vnitřně určováni, když už morální impulzy - můžete o tom číst v mé „Filosofii svobody“ - mohou být zachyceny v čistém myšlení. Čisté myšlenky však nejsou realita, ale jsou to obrazy. Obrazy nás nemohou nutit, my sami musíme určovat své jednání. Obrazy nemají v sobě nic nutícího. Lidstvo se na jedné straně

vyvinulo k abstraktním myšlenkám a na druhé straně ke svobodě. To jsem častěji popsal z jiných hledisek. Než však lidstvo pokročilo k tomu, aby pojalo v pozemském životě abstraktní myšlenku a toutéž schopností, která umí pojmut abstraktní myšlenku aby se dostalo ke svobodě, jak pak to tenkrát s lidstvem bylo?- Tehdy lidstvo nepojímalo na zemi mezi zrozením a smrtí abstraktní myšlenky, ani ve starém Řecku to dokonce ještě nebylo možné, natož v dřívějších dobách. Tehdy lidstvo myslilo jen v obrazech a nebylo ani vybaveno vnitřním vědomím svobody, které právě vzešlo s čistou, to jest abstraktní myšlenkou. Abstraktní myšlenka nás nechává chladnými. To však, co nám dává abstraktní myšlenka na morální schopnosti, to nás v nej intenzivnějším smyslu rozechřívá, neboť to představuje v nejvyšším smyslu naši lidskou důstojnost.

Jak to bylo dříve, než přišla k lidstvu abstraktní myšlenka, se svobodou?- Víme, že když člověk prochází branou smrti, pak má v prvních dnech po opuštění svého fyzického těla ještě u sebe své éterné tělo, a před sebou jako ve vyrovnávacích všeobecných obrazech celý svůj chod života, který prodělal, potud, pokud si vzpomíná. Toto životní tablo má bezprostředně zemřelý před sebou jako obsah obrazu více dní. Ano, moji milí přátelé, tak to dneska je. V oné době, kdy lidé měli zde na zemi obsah obrazu, měli bezprostředně po smrti před sebou ve zpětném pohledu to, co dnešní člověk prožívá, racionálně, logické pojetí světa, které neměli mezi narozením a smrtí. To je něco, co nás v nej eminentnějším smyslu vede k pochopení bytosti člověka. To, co měl člověk staršího dějinného období nejen v pravěku, teprve po smrti: krátký zpětný pohled v abstraktních pojmech a impulz svobody, který mu tak zůstal pro život mezi smrtí a novým zrozením, to se mu vsunulo do pozemského života během vývoje lidstva. To patří k tajemstvím bytí, že se nadmyslovost neustále vsunuje do smyslovosti. Co je dnes rozšířeno nad pozemským životem, schopnost abstrakce a svobody, to bylo něco, co u staršího lidstva přicházelo až po smrti do vlastností člověka s tímto zpětným pohledem, zatímco dnes má člověk během pozemského života mezi zrozením a smrtí racionalitu, intelektualitu a svobodu, a proto zpětný obrazový pohled po smrti. Tak se věci do sebe zasunují. Neustále se zasunuje reálně konkrétní nadmyslovost do smyslovosti.

Na tom můžete vidět, jak anthroposofie čistě objektivně z pozorování duchovna přináší skutečnosti, o nichž mluví, jak především nic ze subjektivní libovůle neplyne do zacházení s těmito skutečnostmi. Ale máme-li tyto skutečnosti, nepůsobí na náš cit, nepůsobí na naše volní impulzy! Můžeme u anthroposofie říci, že je pouhá teorie! Jak teoreticky se to vyjímá, řekneme-li pouze, že člověk současnosti je člověkem abstrakce a svobody! Jak to bude proniknuto uměleckým citěním a náboženskou niterností, když se učíme vědět: to, co nám jako dnešním lidem v tomto pozemském životě dává svobodu a schopnost abstrakce, to je to, co vniklo z nebeských světů do zemského branou smrti ve směru opačném od toho, jímž sami jdeme, když touto branou smrti procházíme. Procházíme branou smrti do duchovních světů. Naše svoboda a naše schopnost abstrakce jsou nebeský dar, který vtáhl z nadmyslových světů do zemských světů. To nás proniká procítěním toho, co jako lidé jsme, když nás to právě může vnitřně proniknout vědomím nejen toho, že v sobě nečine duchovno, ale odkud toto duchovno máme. Pohlédneme na smrt a řekneme: Co je za touto smrtí, to poznalo starší lidstvo určitým způsobem zcela určitě po smrti, teď to sem vniklo a člověk současnosti to poznává mezi narozením a smrtí. - A když tak toto nebeská intelektualita a svoboda vniklo do zemského života, musel se pro lidstvo nutně změnit pohled vzhůru k božskosti, oproti tomu, jak to bylo dříve. A toto nové vzhlížení k božství bylo lidstvu umožněno mystériem na Golgotě. Tím, že Kristus pronikl do pozemského života, může posvětit to, co přišlo z nadmyslových světů a co by jinak člověka svádělo k pýše a ke všemu možnému. Žijeme v době, kdy musíme nahlédnout: Kristovým impulzem musí být proniknuto to, co je pro nás v tomto období nejsvětější: schopnost zachycovat čisté pojmy a schopnost svobody. Křesťanství není dovršeno, křesťanství je velké právě tím, že jednotlivé vývojové impulzy lidstva musí být postupně tímto Kristovým impulzem nasyceny. Člověk se musí naučit s Kristem čistě myslet, být s Kristem svobodnou bytostí, protože jinak nevnímá správně v souvislosti s nadmyslovým světem to, co pro něj přišlo z nadmyslového světa do smyslového. Když jako lidé pohlédneme sami na sebe, a jako moderní lidé víme, že nadmyslovost vnikla do pozemského života branou smrti ve směru protilehlém té, do níž sami jdeme, když procházíme branou smrti. To je to, co se v nás lidech děje. Co se děje ve světě je, že z duchovních výšší vstoupil do pozemských světů Kristus, duchovní slunce, aby to, co lidsky vstoupilo z nadmyslového do smyslovosti, se shledalo s tím, co kosmicky vstoupilo z nadmyslovosti do smyslovosti, aby

se člověk správně shledal s duchem vesmíru. Jen tak totiž může člověk stát správně ve světě, když duch v něm najde správně ducha mimo něj. Ducha, který pro staré lidstvo žil za smrtí, se může lidstvo v současnosti správně zmocnit v pozemském životě jen tehdy, když je člověk současně ozářen a osvětlen tím, co jako Kristus sestoupilo na Zemi z oněch světů, z nichž sestoupily racionalita, intelektualita a svoboda do lidského života mezi zrozením a smrtí.

Tak začíná anthroposofie všude s vědou, oživuje své představy umělecky a končí náboženským prohloubením; začíná tím, co může pochopit hlava, přistupuje k tomu, co v nejširším rozsahu může utvářet slovo, a končí s tím, co prosytí srdce teplem a vede srdce do bezpečí, aby se lidská duše mohla najít ve všech dobách ve své vlastní vlasti, v duchové říši. Tak se máme učit na cestě anthroposofie vycházet z poznání, pozvednout se k umění a končit v náboženské niternosti.

Že to člověk dneska nechce, to anthroposofii vytváří její protivníky. Tito protivníci mají mnoho zvláštností. Předvedl jsem vám vážné věci, ale nemohu, protože už budu končit, uzavírat s ničím vážným, ačkoli věci jsou vážnější, než se všeobecně myslí. Ale uvědomme si už ve své duši kontrast mezi vážností pravého anthroposofického snažení a tím, co náš společný svět mnohdy z tohoto anthroposofického snažení dělá. Tu se ovšem často objevuje něco groteskního a kdybychom se tolik nepotřebovali proti tomu bránit, i něco pouze komického. Jsem už nucen vrhnout občas i na okolní svět trochu světla, o čemž si každý může myslet svoje, a tak ani nechci zcela vážnou poznámkou uzavřít dnešní zcela vážně míněnou úvahu.

Bylo to před nějakou dobou, když mi přinesl náš milý přítel Wachsmuth do Dornachu hrubý pamflet proti anthroposofii a jmenovitě proti mně a mně blízkým osobnostem. A tenkrát řekl, že mi tu knihu nenechá, protože mě nechce zranit požadavkem, abych si ji přečetl, neboť je to hrubší podvod než mnohý jiný. Tak jsem už tu knihu potom neviděl. Pan Wachsmuth si ji tenkrát odnesl s sebou, a já jsem se o ni dále nestaral. Ale včera jsem projížděl v doprovodu paní Steinerové a pana Leinhase Freiburgem; trochu jsme se tam zdrželi, seděli jsme u stolu. U sousedního stolu seděli dva pánové, z nichž jeden (nejasně místo textu). Nijak zvlášť jsme se o ty lidi nezajímali, oni odešli trochu dříve než my, a když odešli, přinesl mi číšník knihu, že mi ji má odevzdat od těch dvou pánů, kteří tu seděli. Pan Leinhas se vyptával, kdo ti pánové jsou, a dozvěděl se, že ten jeden, byl pan Werner von der Schulenburg. Před titulním listem na předsádce stojí: Nejlepší doporučení od autora.

Hleďte, moji milí přátelé, to se člověku také stává. Dostane z toho možná představu, jaké pojmy taktu současně - nehledě k ničemu línému - panují mezi těmi, kteří se prezentují jako naši protivníci. V poslední době jsem ovšem neměl možnost zabývat se příliš svými protivníky, neboť ten, kdo trochu sledoval mou činnost v poslední době, asi uviděl, jak mnoho jsem byl zaměstnán připojováním nových pravd ke starým. A to potřebuje čas, který si nemůžeme nechat kazit, i když protivenství tolik vzplane. Pro dobytí anthroposofických pravd je to totiž tak, jak jsem to dnes v průběhu přednášky vyličil, pronikne-li se Anthroposofická společnost tímto vědomím, pak dostane hodně ze síly, která bude v dnešní době nutná k reorganizaci této společnosti. A ta, moji milí přátelé, je velmi nutná. Nezazlívejte mi, že vám to dneska ještě jednou důrazně opakuji.